

Erciyes Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara İçme Durumunun 1985–2019 Yılları Arasındaki Değişimi

Change of Smoking Prevalence Among Erciyes University Students Between 1985-2019

Raşit DURSUN¹, Hasan DURMUŞ², Elçin BALCI³, Yunus DENİZ⁴, Nihat KÖYLÜCE⁵, Osman GÜNAY³

¹ Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

² Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

³ Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

⁴ Sağlık Bilimleri Üniversitesi Adana Şehir Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Adana, Türkiye

⁵ Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Nükleer Tıp Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

Özet

Amaç: Bu çalışmada Erciyes Üniversitesi öğrencileri arasında sigara kullanım durumu ile nikotin bağımlılığı düzeyini saptamak ve elde edilen verilerin ilgili bölüm ve araştırmacılar tarafından 1985 ve 2005 yıllarında yapılan önceki çalışmalarla karşılaştırarak, tütün kullanma durumundaki değişimi değerlendirmek amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntemler: Bu kesitsel Araştırma 2018-2019 eğitim döneminde, Erciyes Üniversitesi Tıp, Mühendislik ve İlahiyat fakültelerinde okuyan öğrenciler üzerinde yapıldı. Örneklem büyüklüğü 1500 kişi olarak hesaplandı. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından hazırlanan ve 48 sorudan oluşan anket formu ve altı sorudan oluşan Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi (FNBT) kullanıldı.

Bulgular: Çalışma 1348 öğrenci ile tamamlandı. Sigara kullanım oranı kadınlarda %6.3 ve erkeklerde %28.0 ve toplamda %16.1 olarak bulundu. Bölümlere göre en yüksek sigara içme oranı %25.9 ile mühendislik fakültesinde görüldü. Tıp fakültesi ve ilahiyat fakültelerinde sigara içme oranları sırasıyla %13.9 ve %5.0 olarak bulundu. Erkeklerde nikotin bağımlılık düzeyi yüksek ve çok yüksek olanların oranı %17.6 ile kadınların %6.4'lük oranından anlamlı olarak daha yüksekti ($p=0.027$). Toplam FNBT puan ortalaması 3.06 ± 2.32 idi. Genel anlamda sigara kullanım sıklığı değerlendirildiğinde; 1985 yılında % 29.8 (E: 33.90, K: 12.20) ve 2005 yılında % 16.7 (E: 25.60, K:5.10) iken, 2019 yılına gelindiğinde % 16.1 (E: 28.0, K:6.3) olmuştur.

Sonuç: Erciyes Üniversitesi öğrencilerinde sigara kullanım oranı öğrenci profilinin değişimine bağlı olarak etkilenmektedir. Her ne kadar alınan önlemler ile bir dönem sigara kullanımı düşmüş olsa da 2019 yılında, cinsiyet bazında; hem kadın, hem de erkeklerde sigara içme oranında bir yükselme olduğu söylenebilirken genel kullanım oranında ise düşüş görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Bağımlılık, Fagerström, Nikotin, Öğrenci, Sigara, Üniversite

Abstract

Objective: Aim of this study is to determine the smoking behaviours and nicotine dependence among Erciyes University students and assess of the change in smoking status by comparing with previous studies which was performed same department and researchers in 1985 and 2005.

Materials and Methods: This cross-sectional study was conducted on students studying at Erciyes University Faculty of Medicine, Engineering and Theology in the 2018-2019 academic year. The sample size was calculated as 1500 students. A questionnaire consisting of 48 questions prepared by the researchers and the Fagerström Test for Nicotine Dependence (FTND) consisting of six questions were used as data collection tools.

Results: The study was completed with 1348 students. The rate of smoking was 6.3% among women and 28.0% among men, and 16.1% in total. Among departments, the highest smoking rate was seen in engineering faculty with 25.9%. Smoking rates in medical faculties and theology faculties were 13.9% and 5.0%, respectively. The rate of those with high and very high nicotine dependence levels among men was significantly higher than women, respectively 17.6% and 6.4% ($p=0.027$). The mean total FTND score was 3.06 ± 2.32 . Assessing frequency of smoking; it was 29.8% (M: 33.90, F: 12.20) in 1985, 16.7% (M: 25.60, F: 5.10) in 2005 and 16.1% (M: 28.0, F: 6.3) in 2019.

Conclusion: In conclusion, the rate of smoking among Erciyes University students is affected by the change in the student profile. Although smoking has decreased for a while with the tobacco control strategies, it can be said that there has been an increase trend of smoking both men and women in 2019 but there is decrease in the general usage rate.

Keywords: Addiction, Fagerström, Nicotine, Smoking, Students, University

Yazışma Adresi: Raşit DURSUN, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

Telefon: 05549182145 **e-mail:** rasitdursun12@gmail.com

ORCID No (Sırasıyla): 0000-0002-7641-7801, 0000-0001-5719-1475, 0000-0003-3203-198X, 0000-0003-0525-8986, 0000-0003-0079-3189, 0000-0001-7131-2253

Geliş tarihi: 08.02.2022

Kabul tarihi: 25.04.2022

DOI: 10.17517/ksutofd.1069978

GİRİŞ

Dünya genelinde her yıl 8 milyondan fazla tütün kullanımına bağlı ölüm gerçekleşmektedir (1). Tütün kullanımı dünya üzerinde erken ölümlerin nedenleri arasında bulunur; iskemik kalp hastalıkları, serebrovasküler hastalıklar, alt solunum yolu enfeksiyonları, kronik obstrüktif akciğer hastalığı, tüberküloz, trakea, bronş ve akciğer kanserine direkt etki etmektedir (2). Küresel Tütün Atlası verilerine göre 2008-2016 yılları içerisinde Türkiye’de erkek nüfusun %44.1’i, kadın nüfusun ise %19.2’si tütün ürünleri kullanmakta olup tütün ürünleri kullanan bireylerin %40.9’u 15-24 yaş arası gençlerdir (3). Güncel olarak 2019 yılında Türkiye’de tütün kullanma durumu erkeklerde %44.8, kadınlarda ise %18.1’dir (4). Tütün ürünleri arasında en yaygın kullanılan sigaradır ve bu nedenle tütün ve sigara sözcükleri çoğu kez birbirinin yerine kullanılmaktadır. Türkiye’de de en çok sigara olmak üzere nargile, az miktarda puro ve pipo ile yerel olarak sarma tütün ve Maraş otu tüketilmektedir (5).

Sigaraya başlama-deneme yaşı toplumdan topluma değişmekle birlikte genel olarak her 10 sigara içen kişiden 9’u sigaraya 18 yaşından önce ve neredeyse tamamı (%99) 26 yaşından önce başlamaktadır (6). Türkiye’de de benzer şekilde sigara içenlerin çoğunluğunun adolesan dönemde başladığı görülmektedir (7,8). Gençlik döneminde okul performansında düşme, sosyal olarak kendini kabul ettirme, düşük sosyoekonomik durumun getirmiş olduğu sigara konusunda yetersiz bilgi, okul aile ve karşı cinsle yaşanan problemler gibi etkilerin tütün, alkol ve madde kullanımını artırdığı düşünülmektedir (9). Üniversite öğrencilerinde depresyon yaygın bir ruh sağlığı bozukluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun sigaraya başlama ve kullanmada etkili bir faktör olduğu düşünülmektedir (10).

Türkiye, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nün hazırladığı Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi’ni 2004 yılı Nisan ayında imzalamıştır. Bu sözleşme 2004 yılı Kasım ayında TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) tarafından da onaylanmıştır. DSÖ’nün ülkelere yol göstermek adına önerdiği, tütün kontrolü konusunda etkinliği bilimsel olarak kanıtlanmış altı temel strateji (MPOWER: Monitor, Protect, Offer, Warn, Enforce, Raise) ülkemizde de mevcut yasal düzenlemelerle daha fazla karşılanı hale gelmiştir (11). “Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun” ile tütün ürünlerinin kapalı ortamlarda kullanılmamasına ilişkin müdahalelerin kapsamı genişletilmiştir. Yasa, tütün mamullerinin kullanımını özendirici reklam, tanıtım ve teşvik kampanyalarından etkilenmenin önlenmesi, temiz hava soluma hakkının korunması, 18 yaşından küçükler tütün ürünleri satılmasının yasaklanması ve

tütünsüz yaşam normunun geliştirilmesine ilişkin müdahaleleri içermektedir. Bu yasanın kabulü ve uygulanmaya başlamasıyla Türkiye Orta doğu ve Orta Asya’da ilk dumanlı hava sahasına sahip ülke olmuştur (12). Son olarak 2019 yılı itibari ile tütün ürünlerinin ambalajlanmasına ve tütün kullanımını artıracak, inhalasyonu kolaylaştıracak katkı maddeleri ve uyarıcı bileşikler kullanılmasına yönelik yeni kısıtlamalar getirilmiş olup Türkiye tütün ile mücadele kapsamında gerekli stratejilerin hepsini uygulayan ülkelerden birisidir (12,13). Bu araştırma Erciyes Üniversitesi öğrencileri arasında sigara kullanım durumu ile nikotin bağımlılığı düzeyini saptamak ve elde edilen verilerin ilgili bölüm ve araştırmacılar tarafından 1985 ve 2005 yıllarında yapılan daha önceki çalışmalarla karşılaştırarak, tütün kullanma durumundaki değişimi değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu kesitsel araştırma 2018-2019 eğitim döneminde, Erciyes Üniversitesi Tıp, Mühendislik ve İlahiyat fakültelerinde okuyan öğrenciler üzerinde yapıldı. Bu fakültelerin tercih edilmesinin nedeni, bölüm ve koordinatör araştırmacı tarafından 1985 ve 2005 yıllarında yapılan çalışmaların bu fakültelerde yapılması ve üniversitenin fen, sosyal ve sağlık bilimleri ile ilgili birimlerinin daha iyi temsil edilebilmesidir. Bu fakültelerde okuyan toplam öğrenci sayısının 13438 olduğu belirlenmiştir. Epi-info programı ile sigara kullanma sıklığının %30, hata payı %5, desen etkisi 3 ve güven aralığı 0.95 alınarak, minimum örneklem büyüklüğü 945 olarak belirlenmiştir (4). Okula devam etmeyen veya başka bir nedenle okulda bulunamayan öğrenciler olacağı düşünülmüş hesaplanan değer yaklaşık 1.5 katı olacak şekilde 1500 öğrencinin örnekleme alınması planlanmıştır. Fakülte-deki öğrenci sayısına göre tabakalandırma yapılmamış olup her fakülteden yaklaşık 500 öğrencinin çalışmaya alınması planlanmıştır. Fakültelerde çalışmaya alınacak kişiler için örnekleme yöntemine gidilmemiş olup gönüllülerin katılımı ile çalışma yürütülmüştür. Araştırmacılar ilgili fakülteleri ziyaret etmiş ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan bireylere anket uygulanmıştır. Çalışmaya başlamadan önce Erciyes Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan 03.04.2019 tarihinde 2019/248 numarası ile etik onay ve ilgili fakültelerin dekanlıklarından idari izin alınmıştır.

Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından hazırlanan ve 48 sorudan oluşan anket formu ile altı sorudan oluşan Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi kullanılmıştır. Anket formundaki soruların 19 tanesi öğrencilerin sosyodemografik özellikleri, 13 tanesi sigara kullanımı ve 22 tanesi nargile kullanımı ile ilgiliydi.

Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi'ndeki sorulara verilen cevaplar toplam on puan üzerinden değerlendirilmektedir. 0–2 puan çok düşük, 3–4 puan düşük, 5 puan orta, 6–7 yüksek, 8–10 puan çok yüksek derecede bağımlılık olarak değerlendirilmektedir (14,15).

Öğrenciler sınıflarında ziyaret edilerek, araştırma hakkında bilgilendirildi ve tıbbi verilerinin yayınlanabileceğine dair yazılı onam belgesi alındı. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere anket ve ölçek dağıtıldı. Anket ve ölçek, araştırmacıların gözleminde öğrenciler tarafından cevaplandırıldıktan sonra toplandı. Yapılan ziyaretlerde sınıfta bulunamayan 98 ve araştırmaya katılmayı kabul etmeyen 43 kişi araştırma kapsamından çıkarıldı. Anketi uygulayan 11 kişinin ise verdiği cevaplar yetersiz olduğu için değerlendirmeye alınmadı. Toplam 1348 öğrenci ile ulaşılmaya planlanan öğrenci sayısının % 89.8'inin katılımıyla araştırma tamamlandı.

Verilerin analizi IBM SPSS programı versiyon 25.0 yardımıyla yapıldı. Tanımlayıcı istatistikler sürekli değişkenlerde ortalama ve standart sapma ve kategorik değişkenlerde sayı ve yüzde istatistikleri ile verilmiştir. Sigara kullanma oranları ile sosyodemografik özelliklerin karşılaştırılması Pearson Ki-kare testi kullanılarak yapılmış olup $p < 0.05$ değerleri anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerden 741'i kadın, 607'si erkekti. Kadın öğrencilerin oranı %55.0 bulundu. Katılımcıların %78.9'unu 20 ve üzeri yaşta öğrenciler oluşturuyordu. Öğrencilerin büyük bir kısmı ailesinin yanında ya da yurttta kalmaktadır. Ailesinin yanında kalanların oranı %39.2 iken, yurttta kalanların oranı %39 bulunmuştur. Katılımcıların anne ve babalarından öğrenim düzeyi ortaokul ve üzeri olanların oranı sırasıyla %58.2 ve %78.7 bulunmuştur. Öğrencilere ait sosyodemografik özellikler **Tablo 1**'de gösterilmiştir.

Öğrencilerin sigaraya başlama yaşı 16.8 ± 2.6 ve günlük ortalama tüketilen sigara miktarı ise 12.7 ± 7.4 'tür. Genel olarak sigara kullanım oranı %16.1 iken içip bırakmış olanların oranı % 7.9'dur.

Erkek öğrencilerde halen sigara içiyor olma ve içip bırakmış olmanın daha yaygın olduğu görülmüş olup sırasıyla %28.0 ve %10.4'tür. Kadın öğrencilerde halen içiyor olanların ve içip bırakanların oranları sırasıyla %6.3 ve %5.7'dir. Erkek öğrenciler kadın öğrencilere göre istatistiksel olarak daha yüksek oranda sigara içmektedirler ($p < 0.001$, **Tablo 2**).

Araştırmaya alınan fakülteler baz alındığında sigara kullanım oranının % 25.9 ile mühendislik fakültesinde en fazla olduğu görülmektedir. Bu oran tıp ve

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımları

Sosyo-Demografik Özellikler (n=1348)		Sayı	%
Cinsiyet	Erkek	607	45.0
	Kadın	741	55.0
Yaş	20'nin altı	284	21.1
	20 ve üzeri	1064	78.9
En Uzun Süre Yaşanılan Yer	İl Merkezi	876	65.0
	İl Merkezi Dışı	472	35.0
Kaldığı Yer	Ailesinin yanı	529	39.2
	Yurt	526	39.0
	Arkadaşlarıyla Evde	204	15.1
	Evde Yalnız	52	3.9
	Akraba Yanında	18	1.3
	Diğer	19	1.4
Baba Öğrenim	İlkokulu Bitirmemiş	26	1.9
	İlkokul	262	19.4
	Ortaokul ve Üzeri	1060	78.7
Anne Öğrenim	İlkokulu Bitirmemiş	95	7.1
	İlkokul	468	34.7
	Ortaokul ve Üzeri	785	58.2
Toplam		1348	100.0

ilahiyat fakültelerinde sırasıyla %13.9 ve % 5.0'dir. Zaman geçtikçe sigaraya başlama oranının arttığı, 2'den daha yüksek sınıflarda sigara içme oranının, 2 ve altı sınıflara göre daha yüksek olduğu ve oranların sırasıyla %21.1 ve %12.9 olduğu görülmektedir (**Tablo 2**).

Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi (FNBT) puan ortalaması 3.06 ± 2.32 olarak bulunmuştur. Erkek öğrencilerde orta düzey bağımlılık oranı % 12.4 bulunurken, yüksek ve çok yüksek düzey bağımlılık oranı % 17.6 bulundu. Kadın öğrencilerde ise orta ve yüksek-çok yüksek düzey bağımlılık oranı sırasıyla %4.3 ve %6.4 bulundu. Erkek sigara kullanıcılarında bağımlılık seviyesi istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek tespit edildi. (**Tablo 3**).

Halen sigara içmekte olan 217 kişiden 124'ü sigara kullanmaya onsekiz yaşından önce başladığını belirtmiştir. Bağımlılık düzeyi açısından bakıldığında da bu öğrencilerde nikotin bağımlılık düzeyinin anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Onsekiz yaşından önce sigaraya başlayanların % 33.9'unu orta ve daha yüksek düzeyde bağımlı kişiler oluştururken, onsekiz yaşından sonra sigaraya başlayan öğrencilerde bu oran % 15.1 bulunmuştur (**Tablo 3**).

Öğrencilerin cinsiyete göre sigara kullanım durumlarının 1985-2019 yılları arasındaki dağılımı ise **Tablo 4**'te gösterilmiştir.

Erkek öğrencilerde sigara kullanım sıklığının kadın öğrencilere göre anlamlı şekilde fazla olduğu görülmektedir. Hem kadın hem de erkeklerde ayrı ayrı sigara içme oranının artmış olmasına rağmen kadın cinsiyeteki öğrenci sayısında artmaya bağlı olarak toplam sigara kullanımının azaldığı görülmektedir (**Şekil 1**).

TARTIŞMA

Çalışmamız özellikle genç yaş grubundaki öğrencilerde sigara kullanım alışkanlıklarını ve bağımlılık düzeylerini incelemesi; ayrıca daha önce aynı üniversitede ve fakültelerde bölümümüzce yapılmış iki çalışmayla birlikte 34 yıllık bir süreçteki değişim trendini göstermesi ile literatüre katkı sağlamaktadır.

Tablo 1'de görüldüğü gibi kadın öğrenci sayısı erkek öğrenci sayısından daha fazladır. Daha önceki yıllarda yapılan çalışmalarda erkek ve kadın öğrencilerin oranları sırasıyla 1985'te %80.9 ve %19.1; 2005'te %56.7 ve %43.3 iken, 2019 yılında yapılan çalışmada bu oran %45.0 ve %55.0'dır (16,17). Yıllar içinde çalışmalara dahil olan kadın cinsiyet oranının arttığı görülmektedir.

Genel anlamda sigara kullanım sıklığı değerlendirildiğinde; 1985 yılında %29.8 olduğu 2005 yılında yapılan çalışmada sigara kullanım sıklığı %16.7 iken, 2019 yılına gelindiğinde % 16.1 olduğu görülmektedir (16).

Tablo 2. Katılımcıların Bazı Sosyodemografik ve Kayıtlı Olduğu Bölüm Özelliklerinin Sigara Kullanma Durumu ile İlişkisi

	n	Sigara Kullanma Durumu			X ² - p
		Hiç İçmemiş	İçip Bırakmış	Halen İçiyor	
Cinsiyet		Sayı - %	Sayı - %	Sayı - %	
Erkek	607	374 - 61.6	63 - 10.4	170 - 28.0	X ² =137.28 p<0.001
Kadın	741	652 - 88.0	42 - 5.7	47 - 6.3	
Fakülte					
Tıp	511	399 - 78.1	41 - 8.0	71 - 13.9	X ² =77.324 p<0.001
Mühendislik	499	324 - 64.9	46 - 9.2	129 - 25.9	
İlahiyat	338	303 - 89.6	18 - 5.3	17 - 5.0	
Ailede Sigara İçen					
Var	639	461 - 72.1	52 - 8.1	126 - 19.7	X ² =12.596 p=0.002
Yok	709	565 - 79.7	53 - 7.5	91 - 12.8	
Sınıf					
≤ 2	821	658 - 80.1	57 - 6.9	106 - 12.9	X ² =19.669 p=0.001
> 2	527	368 - 69.8	48 - 9.1	111 - 21.1	
Toplam	1348	1026 - 76.1	105 - 7.8	217 - 16.1	

Tablo 3. Öğrencilerin Bağımlılık Düzeyi Durumları

	n	Nikotin Bağımlılık Düzeyi			X ² - p
		Düşük - Çok Düşük	Orta	Yüksek - Çok Yüksek	
Cinsiyet		Sayı - %	Sayı - %	Sayı - %	
Erkek	170	119 - 70.0	21 - 12.4	30 - 17.6	X ² =7.210, p= 0.027
Kadın	47	42 - 89.4	2 - 4.3	3 - 6.4	
Başlangıç Yaşı					
<18	124	82 - 66.1	16 - 12.9	26 - 21.0	X ² =10.299, p= 0.006
≥18	93	79 - 84.9	7 - 7.5	7 - 7.5	
Toplam	217	161 - 74.2	23 - 10.6	33 - 15.2	

Tablo 4. Erciyes Üniversitesi Öğrencilerinde 1985 – 2019 Yılları Arasındaki Sigara İçme Durumu

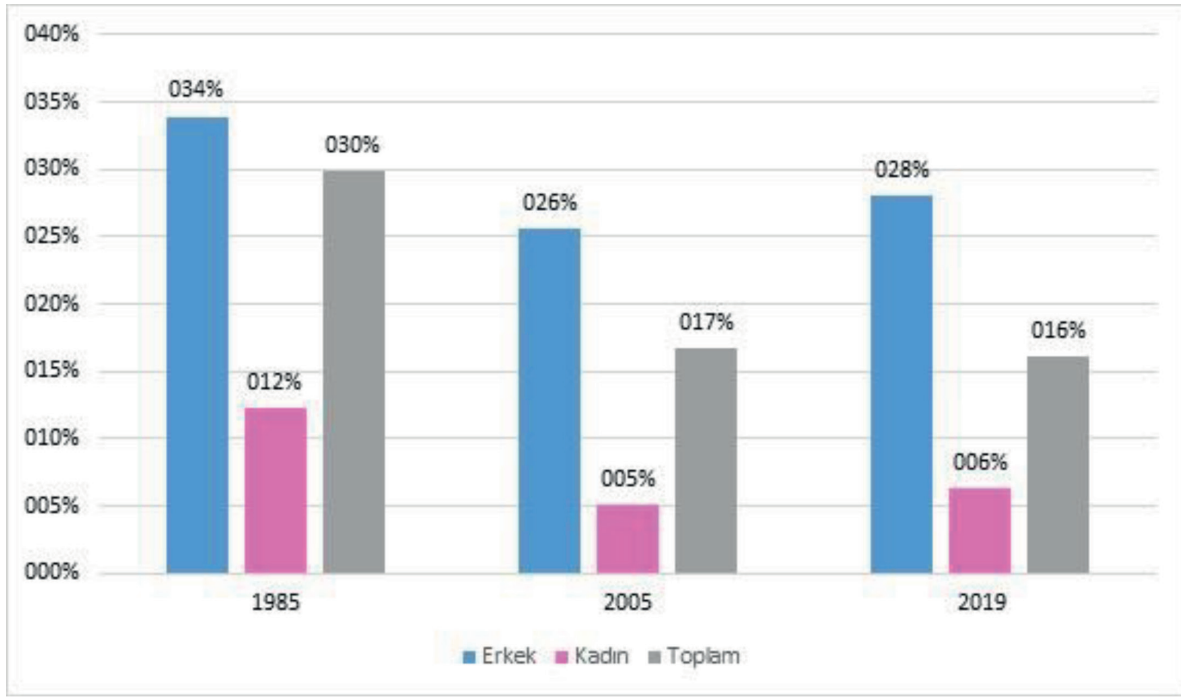
Cinsiyet	Sigara İçme Durumu	1985		2005		2019	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkek	İçiyor	247	33.9	152	25.6	170	28.0
	İçip Bırakmış	51	7.0	79	13.3	63	10.4
	Hiç İçmemiş	430	59.1	363	61.1	374	61.6
	Toplam	728	100.0	594	100.0	607	100.0
Kadın	İçiyor	21	12.2	23	5.1	47	6.3
	İçip Bırakmış	5	2.9	14	3.1	42	5.7
	Hiç İçmemiş	146	84.9	418	91.8	652	88.0
	Toplam	172	100.0	455	100.0	741	100.0
Toplam	İçiyor	268	29.8	175	16.7	217	16.1
	İçip Bırakmış	56	6.2	93	8.9	105	7.8
	Hiç İçmemiş	576	64.0	781	74.4	1026	76.1
	Genel Toplam	900	100.0	1049	100.0	1348	100.0

Yine geçmiş yıllarda olduğu gibi cinsiyet sigara kullanımını önemli ölçüde etkileyen faktörlerden biriydi.

2015 yılında Oğuz S. ve arkadaşları tarafından Türkiye'de başka bir üniversitede yapılmış çalışmada genel sigara içme oranı %20.6, erkeklerde %43.2 ve kadınlarda %10.5 olarak bulunmuştur (18). Türkiye'nin batı bölgesinde 2015 yılında yapılan başka bir çalışma da erkek öğrencilerin %51.7'si, kadın öğrencilerin %15.2'sinin sigara içtiği bulunmuştur (19). Merih YD ve ark tarafından yapılan sistematik derlemede; Türkiye'de üniversite öğrencileri arasında sigara içme düzeyinin kadınlarda %2.8 ile %51.3, erkeklerde ise %16.7 ile %60.4 arasında değiştiği görülmektedir. Aynı çalışmada yıllar içinde sigara içme trendinde ki değişim incelenmiş olup 2003-2008 yılları arasında yaklaşık üç öğrenciden birisi sigara içerken daha sonra sigaraya yönelik politikaların genişlemesiyle bu oran 2014 yılında %22.5 kadar gerilemiştir (20). Üniversite öğrencilerinde sigara içme ora-

nının yapılan çalışmalarda bu kadar geniş aralıkta olmasının sebebi; örnekleme seçilen bölümlerde bulunan öğrencilerin farklı alışkanlıklarının olmasından kaynaklanıyor olabilir. Tıp fakültelerinde okuyan öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalarda daha düşük oranlar tespit edilirken, genel katılımlı yapılan araştırmalarda daha yüksek sigara içme alışkanlığı tespit edilmektedir (20-23). Bizim çalışmamızda da ilahiyat fakültesinde sigara içme oranı %5 ile en düşük olup genel ortalamayı etkilemektedir. İlahiyat fakültesinin çalışmaya dahil edildiği başka bir çalışmada sigara içme oranı %2 gibi düşük bir oranla karşımıza çıkmakta ve bu fakültede öğretim gören öğrencilerde dini inançların sigara içme oranını etkilediği düşünülmektedir (24,25).

Ailede sigara içen kişi ya da kişilerin bulunması bireyin sigara kullanımında etkili faktörlerden biridir. Çalışmamızda ailesinde sigara kullanan bireylerin bulunduğu grupta sigara içme oranı anlamlı biçimde daha

Şekil 1. Yıllara ve Cinsiyete Göre Sigara Kullanım Oranları

yüksekti. Birçok öğrencinin de on sekiz yaş altında sigara kullanmaya başladığı göz önünde bulundurulursa; bu durum, toplumun şekillenmesinde ailenin önemini gözler önüne sermektedir. Anne babanın rol model olduğu ve çocuğun çoğu zaman anne babanın davranışını taklit ettiği bilinmektedir. Adölesanlar üzerinde yapılan bir çalışma anne babası sigara içen çocukların, anne babası sigara içmeyenlere göre 4 kat daha fazla sigara içmeye başladığını göstermiştir (26). Yine 58 araştırmanın dahil edildiği bir meta-analizde anne ve babanın sigara içmesinin çocuğun sigaraya başlaması üzerine etkisi incelenmiş ve her iki ebeveyninde sigara içiyor olması çocuklarda sigaraya başlamayı 2.73 (Güven Aralığı: 2.28–3.28) kat artırmaktadır. Bu çalışmada dikkat çeken başka bir sonuç ise annenin tek başına sigara içiyor olması, çocuklarda sigara içme riskini, babanın tek başına sigara içiyor olmasından daha fazla artırmakta olup risk annede 2.19 (Güven Aralığı: 1.73–2.79) katken babada 1.66 (Güven Aralığı: 1.42–1.94) kattır.

Sigaraya başlama yaşı incelendiğinde, araştırmaya katılan katılımcıların çoğunluğunun 18 yaşından önce sigara başlamış olduğu görülmektedir. 1985'te yapılan çalışmada 16.9; 2005'te yapılan çalışmada 16.8 bulunan ortalama sigaraya başlama yaşının; 2019 yılında 16.8 olduğu belirlenmiştir (16). Küresel yetişkin tütün araştırmasında Türkiye'de 2012 yılı verilerine göre sigaraya başlama yaşı 17.2 (kadın: 18.1, erkek: 16.9) olarak belirlenmiştir (28). Merih YD. ve arkadaşları tarafından yapılan sistematik derlemede sigaraya başlama

yaşının 15 - 18 aralığında olup üniversite döneminde zaman içinde sigara içme oranının arttığı görülmektedir (20). Bu durum; yasal olarak tespit edilmiş on sekiz yaşın altına sigara satışı yasağının suiistimal edildiğini ve bazı ailelerin çocukların sigaraya ulaşımı konusunda ihmalkâr davrandığını akla getirmektedir. Bu durumun engellenmesi adına ailelerin bilinçlendirilmesi ve satıcılara yönelik gerekli ve etkili denetim ve yaptırımların uygulanması önem arz etmektedir.

Çalışmamızda erkek öğrencilerde bağımlılık düzeyi kadın öğrencilere göre daha yüksekti. Buna rağmen, genel tabloya bakıldığında sigara içen öğrencilerin % 74.2'sini düşük ve çok düşük bağımlılık seviyesindeki kullanıcılar oluşturmaktadır. Üniversite öğrencilerinin değerlendirildiği başka bir çalışmada da FNBT puan ortalaması 3.29 ± 2.67 olarak bulunmuş olup, %56.4'ü hafif, %30.9'u orta ve %12.7'si yüksek derece sigara bağımlıdır (29). 2010 yılında üniversite öğrencilerinin değerlendirildiği başka bir çalışmada sigara içme oranının %37.2 ve FNBT puan ortalamasının 5.8 ± 2.7 gibi yüksek bir oranda olduğu görülmüştür (30). Öğrenci ve akademisyenlerin birlikte değerlendirildiği başka bir çalışmada; öğrencilerin FNBT puan ortalaması 4.1 ± 1.9 , akademisyenlerin ise 6.6 ± 2.3 olarak bulunmuştur (31). Bununla birlikte 338566 kişinin değerlendirildiği bir çalışmada; FNBT puanının 50 yaşına kadar yaşla birlikte arttığı, alkol alanlarda ve erkeklerde daha yüksek olduğu gösterilmiş ve özellikle erkeklerde erken sigaraya başlangıcı olanlarda daha yüksek nikotin bağımlılığı

tespit edilmiştir (32). Sigaraya başlama yaşıyla bağımlılık düzeyi ilişkisine bakıldığında 18 yaşından önce sigaraya başlayan öğrencilerde bağımlılık düzeyi daha yüksektir. Aile hekimi polikliniğine başvuran hastalarla yapılan bir araştırmada; nikotin bağımlılık seviyesi düşük olan bireylerin yalnızca %18.5'i on beş yaş altında sigara kullanmaya başladığı, orta ve yüksek düzeyde nikotin bağımlılığı bulunan bireylerin % 43.2'si on beş yaş altında sigara kullanmaya başladığı belirtilmiştir (33). Nikotin bağımlılığın yaş, cinsiyet, alkol alımı gibi nedenlerden etkilendiği gibi bölgesel olarak da farklı sonuçlarının olduğu görülmektedir. Bizim çalışmamızda nispeten düşük nikotin bağımlılığı olduğu ve erken yaşta sigaraya başlayanlarda literatürle uyumlu olarak yüksek bağımlılık düzeyleri olduğu söylenebilir.

Umud vaat edici ve üzerinde durulması gereken durumlardan biri ise çalışmaya katılan öğrencilerin %7.8'inin sigarayı bırakabilmiş olmasıdır. Kars ili merkezinde üniversite öğrencilerinde sigara kullanım sıklığı ve risk faktörlerini araştırmaya yönelik bir çalışmada içip bırakanlarda bu oran %6.1 bulunurken; Kırklareli Üniversitesi öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığını saptamaya yönelik bir başka çalışmada %3.3 olarak tespit edilmiştir (34,35). Genç yaş grubunda sigarayı bırakabilmiş olmak, gelecekte oluşacak sigaraya bağlı sağlık sorunlarını ve sigaraya bağlı ölümleri azaltmakta faydalı olacaktır. Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda öğrencilerin sigara bırakma nedenlerinin, nasıl bıraktıklarının, bırakma sürecinde yardım aldığı kuruluşların ve bu süreçte karşılaştığı sorunların irdelenmesi; hem bu konuda politika yapıcılara hem de sigarayı bırakmak isteyen sigara kullanıcılarına yol gösterici olacaktır.

Araştırmanın Kısıtlılıkları ve Güçlü Yönleri

Çalışma için sadece üç adet fakültenin seçilmiş olması, örneklemin cinsiyet ve yaş gruplarına göre tabakalanmamış olması her ne kadar çalışmanın kısıtlılığı olarak karşımıza çıksa da 1985'den 2019 yılına kadar 34 yıllık sürede aynı fakültelerde tekrarlayan şekilde yürütülmüş olması sebebiyle benzer öğrenci profillerinin yıllar içinde sigara kullanımını karşılaştırma açısından güçlü bir çalışmadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak Erciyes Üniversitesi öğrencilerinde sigara kullanım oranı öğrenci profilinin değişimine bağlı olarak etkilenmektedir. Her ne kadar alınan önlemler ile 1985'ten 2005 yılına kadar sürede sigara kullanımını düşmüş olsa da; cinsiyet baz alındığında 2019 yılında hem kadın hem de erkeklerde sigara içme oranı 2005 yılına oranla yükselmiş durumdadır, genel sigara içme oranında ise düşüş gözlenmektedir. Çalışmamıza katılan 105 öğrencinin ise sigarayı bırakabilmiş olması

umut vaat edicidir. Yeni tedbirlerin alınması konusunda politika yapıcıların harekete geçmesinin bu konuda fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Genç yaşta sigaraya başlayan bireylerin bağımlılıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiş olup, bu durum, genç yaş grubundaki kişilere, sigaraya başlamayı engelleyecek tedbirlerle birlikte, bırakmayı da teşvik eden eğitim ve sağlık programlarının artırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sağlık ve eğitim imkânlarıyla üniversitenin, bunun en iyi uygulanacağı kurumlardan biri olduğu kanısındayız. Bu nedenle genç yaş grubuna yönelik yapılacak sigara karşıtı çalışmalar ile sigaraya başlamanın engellenmesi hem bu bireyler için faydalı olacak hem de gelecek nesiller adına bilinçli ve sağlıklı bir toplum oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Etik Kurul Onayı: Erciyes Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 03.04.2019 tarihinde 2019/248 numarası ile etik onay ve ilgili fakültelerin dekanlıklarından idari izin alınmıştır.

Çıkar çatışması ve Finansman Beyanı: Yazarlar aralarında çıkar çatışması olmadığını beyan ederler

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti: Fikir / Konsept: R.D.,E.B.,O.G. Tasarım: R.D.,E.B.,O.G. / Veri Toplama: R.D.,N.K.,Y.D. / Analiz: R.D.,H.D.,E.B.,Y.D.,N.K.,O.G. / Literatür incelemesi: R.D.,H.D.,E.B.,Y.D.,N.K.,O.G. /Makalenin yazılması: R.D.,H.D.,E.B.,Y.D.,N.K.,O.G.

** Bu araştırma 2019 yılında 3.Uluslararası 21.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization. (2021). WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2021: Addressing new and emerging products. World Health Organization.
2. OECD, World Health Organization. Tobacco2020.
3. Global Adult Tobacco Survey Fact Sheet Turkey 2016. https://www.tobaccofreekids.org/assets/global/pdfs/en/GATS_Turkey_2016_FactSheet.pdf2019.
4. Sezer RE. Türkiye'de Yetişkinlerin Tütün Ürünü Kullanma Durumlarında Değişim (1993-2019). In: Sarp Ü, Pınar O, editors. Türkiye Sağlık Raporu 2020. Ankara: Hipokrat Yayınevi; 2020; pp. 1017-1019.
5. Bakanlık TS, Müdürlüğü TSHG. Tütün bağımlılığı ile mücadele el kitabı (hekimler için). Ankara: Anıl Matbaacılık 2010.
6. US Department of Health Human Services. Preventing tobacco use among youth and young adults: a report of the Surgeon General. Atlanta, GA: US Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention; 2012.
7. Boyacı H, Çorapçioğlu A, Ilgazlı A, Başyigit İ, Yıldız F. Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinin sigara içme alışkanlıklarının değerlendirilmesi. Solunum Hastalıkları 2003;14(3):169-175.
8. Tanrikulu AÇ, Çarman KB, Palancı Y, Çetin D, Karaca M. Kars il merkezinde çeşitli üniversite öğrencileri arasında sigara kullanım sıklığı ve risk faktörleri. Tur Toraks Der 2009;11:101-106.
9. David A, Esson K, Perucic A-M, Fitzpatrick C. Tobacco use: Equity and social determinants. Equity, social determinants and public health programmes 2010;199:218.

10. Milic M, Gazibara T, Pekmezovic T, Kisic Tepavcevic D, Maric G, Popovic A et al. Tobacco smoking and health-related quality of life among university students: Mediating effect of depression. *PLOS ONE* 2020; 15(1): e0227042.
11. Bilir N. Türkiye tütün kontrolünde dünyanın neresinde? *Türk Toraks Dergisi* 2009;10:31-34.
12. Saraçoğlu S, Öztürk F. Türkiye'de Tütün Kontrol Politikaları ve Tütün Tüketimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Politik Ekonomik Kuram* 2020;4(1):20-44.
13. Balci E. Türkiye'de Tütün Kontrolü ile İlgili Yakın Tarihte Öne Çıkan Uygulamalar. In: Sarp Ü, Pınar O, editors. *Türkiye Sağlık Raporu 2020*. Ankara: Hipokrat Yayınevi; 2020:pp.1013-1015.
14. Heatherton TF, Kozlowski LT, Frecker RC, Fagerstrom KO. The Fagerström test for nicotine dependence: a revision of the Fagerstrom Tolerance Questionnaire. *British journal of addiction* 1991;86(9):1119-1127.
15. Sağlam L. Nikotin Bağımlılığının Klinik Değerlendirilmesi. *Güncel Göğüs Hastalıkları Serisi* 2017;4(1):78-89.
16. Aykut M, Günay O, Öztürk Y, Çıtıl R, Akpınar F, Borlu A. Erciyes Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara İçme Durumunun 1985-2005 Yılları Arasındaki Değişimi. *Erciyes Tıp Dergisi* 2009;31(2):126-134.
17. Aykut M, Öztürk Y. Erciyes Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde okuyan öğrencilerin sigara içme durumu ve bunu etkileyen bazı faktörler. *Sağlık Dergisi* 1989;61:60-72.
18. Oğuz S, Çamcı G, Kazan M. Üniversite öğrencilerinin sigara kullanım sıklığı ve sigaranın neden olduğu hastalıkları bilme durumu. *Van Tıp Dergisi* 2018;25(3):332-337.
19. Duran S, Gözetin A. Üniversite Öğrencilerinde Sigara İçme Davranışı, Yalnızlık ve Stresle Baş Etme Biçimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Bozok Tıp Dergisi* 2017;7(1):1-7.
20. Merih YD, Güdük Ö, Ertürk N, Yemenci M, Arğa KY, Satman İ. Üniversite Öğrencilerinde Tütün Kullanım Alışkanlıklarının Belirleyicileri ve Algular: Sistemik Bir Derleme Çalışması. *Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı Dergisi* 2021;4(1):49-84.
21. La Torre G, Kirch W, Bes-Rastrollo M, Ramos RM, Czaplicki M, Gualano MR et al. Tobacco use among medical students in Europe: Results of a multicentre study using the Global Health Professions Student Survey. *Public Health* 2012;126(2):159-164.
22. Arslan YT, Pirinççi S, Okyay P, Döğer FK. Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinde sigara kullanımı ve ilişkili faktörler. *Meandros Medical Journal* 2016;17:146-152.
23. Kutlu R, Vatansav C, Demirbaş N, Taşer S. The frequency of tobacco and tobacco product use in medical faculty students. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care* 2019;13(2):219-226.
24. Süngü H. Üniversite öğrencilerinin zararlı madde kullanımına ilişkin tutumları/the attitudes of university students on substance use. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2014;11(26):167-194.
25. Dogan M, Cetinkaya F, Senol V, Nacar M. Smoking Behaviors and Viewpoints of Smoking by Erciyes University, Faculty of Theology Students. *Journal of Religion and Health* 2021;60(3):1729-1738.
26. den Exter Blokland EAW, Engels RCME, Hale WW, Meeus W, Willemsen MC. Lifetime parental smoking history and cessation and early adolescent smoking behavior. *Preventive Medicine* 2004;38(3):359-368.
27. Leonardi-Bee J, Jere ML, Britton J. Exposure to parental and sibling smoking and the risk of smoking uptake in childhood and adolescence: a systematic review and meta-analysis. *Thorax* 2011;66(10):847.
28. Asma S. The GATS atlas: global adult tobacco survey. 2015.
29. Selçuk KT, Avcı D, Mercan Y. Üniversite öğrencilerinde sigara bağımlılığı, sigarayı bırakmaya yönelik istek ve öz-etkililik. *Clinical and Experimental Health* 2017;8:36-43.
30. Akan H, Hayran O, Özcan M, Acar U. Smoking prevalence among university students: a cross-sectional study. *Turkish Journal Of Family Practice* 2010;14(2):71-76.
31. Kaptanoğlu AY, Polat G, Soyer M. Marmara Üniversitesi Öğrencilerinde ve Öğretim Üyelerinde Sigara Alışkanlığı ve Durağan Maliyet İlişkisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 2012;2(2):119-125.
32. Park S, Lee JY, Song TM, Cho SI. Age-associated changes in nicotine dependence. *Public Health* 2012;126(6):482-489.
33. Yakar B, Pirinççi E. Bir Üniversite Hastanesi Polikliniğine Başvuran Hastaların Sigara ve Alkol Bağımlılık Düzeylerine Etki Eden Faktörler. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2019;14(2):57-65.
34. Tanrıkulu AÇ, Çarman, KB, Palancı Y, Çetin D, Karaca M. Kars il merkezinde çeşitli üniversite öğrencileri arasında sigara kullanım sıklığı ve risk faktörleri. *Türk Toraks Dergisi*.2009;10(3),101-106.
35. Ulukoca N, Gökgez Ş, Karakoç A. Kırklareli üniversitesi öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı. *Fırat Tıp Dergisi*.2013;18(4),230-234.